

УДК 821.161.2 – 31.09

ББК 83.3 (4УКР)

Художня специфіка жіночих образів у новелах Галини Тарасюк

У статті розглядаються особливості моделювання жіночих образів у новелах Галини Тарасюк. З'ясовується специфіка розкриття жіночої психології, духовного світу; аналізуються внутрішньо-психологічні конфлікти у контексті різних сюжетних ситуацій.

Ключові слова: внутрішній драматизм, конфлікт, новела, образ, ситуація.

ARTISTIC SPECIFIC OF WOMAN CHARACTERS IN SHORT STORIES OF GALINA Tarasyuk

The paper explores the specific of created woman's characters in the Halyna Tarasiuk's novels. The author reveals the peculiarities of disclosure woman's psychology, spiritual's world; analyses the psychological conflicts in the context of various plot's situations.

Key words: character, conflict, interior dramatism, novel, situation.

Завдяки тонкому відчуттю темпоритму новітньої доби, її суспільних, економічних, політичних, культурних тенденцій сучасна письменниця Галина Тарасюк у новелах досягає глибини в розкритті складного духовного світу людини. Авторка майстерно відтворює характери представників різних суспільних прошарків: заробітчан («Янгол з України», «Тіні заблудлих нащадків»), емігрантів («Голос крові»), митців («Бермудський трикутник», «Смерть Марата»), високопосадовців («Вгору стужкою, що веде вниз», «Прокез – брат ірокеза»), представників суспільного «дна» («Один на трасі», «Harmonia mundi»), селян («Ганька – сама собі ворог», «У вирій») тощо. Художнє дослідження психології сучасної людини відбувається у контексті різних життєвих ситуацій, у векторах міжособистісних відносин. Розробляючи переважно соціально-психологічний різновид новели, Галина Тарасюк

зосереджує увагу на художньому розкритті індивідуальних та суспільних констант, що формують характер людини, на відтворенні існування особистості у контексті новітнього соціокультурного простору. Особливою майстерністю у розкритті емоційно-психологічних конфліктів, у моделюванні неповторного характеру позначені жіночі образи у творах письменниці.

Змалювання жіночої психології у новелі «Я живу з монстром» відбувається через передачу внутрішнього мовлення головної героїні. Основою художнього конфлікту твору є невідповідність між бажаним і дійсним. Героїня новели, з одного боку, має те, про що мріяла все життя – «довгождану радість сидіти навпроти, дивитися на нього, слухати його і мовчати» [Тарасюк 2006: 4], а з другого – вона зізнається: «Я його терплю, як терплять біду. Часом ненавиджу. І хочу, щоб він десь пропав, щез з мого життя» [Тарасюк 2006: 5]. Така суперечність думок і почуттів зумовлена тим, що героїня має можливість перебувати поряд із чоловіком, про якого мріяла все життя, але тепер цей чоловік хворий і немічний, на межі божевілля. Намагаючись розібратися у власних почуттях, жінка прагне зрозуміти, що тримає її біля «старого монстра» [Тарасюк 2006: 7], що змушує виконувати його безглузді накази, терпіти знущання. Вмотивування почуттів і дій героїні відбувається через розкриття психологічних чинників. Почуття і мрії, що не знайшли в минулому реалізації, обумовлюють теперішню поведінку героїні («Нещасна, спрацьована жінка, якій страшно озирнутися в своє минуле. Так страшно, як зазирнути в прірву. Але – зазираю. І бачу на самісінькому дні тої прірви – себе, молоду, що, як ласочка, припадає до нього – любого, недосяжного, осоружного... Єдиного» [Тарасюк 2006: 8]).

Головну героїню новели «Ой хто, хто Миколая любить?» за самовіддане й жертвне ставлення до чоловіка Миколи у селі прозвали «Ой хто, хто Миколая любить? Ой хто, хто Миколаю служить». Як і героїня новели «Я живу з монстром», Софія турбується про хворого чоловіка, проте не нарікає на свою долю, адже в основі її поведінки – глибоке кохання до Миколи, хвороба якого поєднала їх ще міцніше: «Дитям їхнім стала Миколина хвороба, жорстока, егоїстична. Софія няньчила її, доглядала, ночей не досипала, заколисувала і вдень спокою не

мала. Хвороба поєднала їх міцніше, ніж кохання» [Тарасюк 2006: 29]. Переломним моментом, що відіграє роль психологічної несподіванки, є неочікувана для героїні поведінка фельдшера та його слова, звернені до неї: « – [...] що ж ти зробила із собою?! Живцем закопала... не живеш... каліці служиш...» [Тарасюк 2006: 31]. Передаючи реакцію Софії на почуте, письменниця психологічно переконливо відтворює складну діалектику її почуттів: жаль до Миколи, до себе, відчуття приниження, розпач від усвідомлення неможливості щось змінити і, врешті, бажання втекти від свого життя, від самої себе. Зосередження на розкритті внутрішнього драматизму образу героїні зумовлює змістову концентрацію та відкритість фіналу новели.

Художня специфіка образу Ольги – героїні твору «Сонячний зайчик» – визначається трагізмом, що увиразнюється у відтворенні переживань і сподівань жінки, викликаних свідомістю того, що її не кохає власний чоловік. Намагаючись знайти відповідь на те, чому так склалася доля, Ольга приходить до висновку, що причина не в тому, що вона старша за Юрка, а в тому, що він одружився на ній не тому, що покохав, а тому, що пожалів: «Не треба було йому робити того, не треба було її жаліти, бо ще не вродився той, хто від чужого жалю став би щасливіший» [Тарасюк 1997: 224]. У сні, який бачить Ольга, реалізуються її сподівання, а також формується паралелізм колізій. Промовистим образом у цьому сенсі є сонячний зайчик, якого героїні на мить вдається схопити, але який «випорснув з-під її долоньок і полетів далеко-далеко» [Тарасюк 1997: 226].

У новелі «Щаслива Дарочка» оригінальність образу головної героїні створюється завдяки відтворенню її емоційно-психологічного стану, означеного авторкою як «щастя-подив»: «Не стерли його ні літа, ні робота-гризота. Бувало, люд суне темніший хмари, а Дарочка сяє своїм щастям-подивом, як писанка великодняя, або, Господи прости, блаженна...» [Тарасюк 2006: 70]. В основі сюжетно-композиційної організації новели – розкриття особливостей стосунків Дарочки й Семена. Незважаючи на складний характер Семена, Дарочка відчувала й вгадувала його настрій, внутрішній стан. Міцний зв'язок між героями осмислюється як підґрунття внутрішнього щастя. Незмінне відчуття щастя визначає не лише духовну суть героїні,

а і її фізичне існування. Відповідно, коли гине Семен, гине й щастя Дарочки, а, отже, і вона сама. Зв'язок між героями не обірвала навіть смерть: коли знайшли мертву Дарочку, «ніхто не здивувався, хоч у тій річці курці важко було втопитися, але все одно ніхто не здивувався, ніби так воно й мало бути, бо ніхто й не уявляв, як же це воно мало бути: щоб Дарочка та без Семена?...» [Тарасюк 2006: 76].

Образ головної героїні новели «Двомужниця» – Ганни – розкривається у контексті змодельованої письменницею трагікомічної життєвої ситуації. Напруженість і яскравість дії, динамізм розгортання конфлікту забезпечуються значною мірою завдяки домінуванню у наративній організації твору діалогічного мовлення. Трагікомізм оригінальної і, водночас, типової ситуації полягає у тому, що Ганна не знає, *«що-робити-з-Йвасьом»* [Тарасюк 2006: 64]. Розлучившись із Йвасьом, вона прагне почати інше життя зі своїм новим чоловіком – актором Барановським, проте Йвасьо чинить спротив і не бажає залишати Ганну. Загострення конфлікту між трьома героями відбувається через те, що Ганні шкода безпорадного й наївного Йвася. Умовляння Ганни залишити її у спокої (« – Я тебе благаю – іди десь! Їдь до мами в село. Я сплачу тобі за половину квартири, віддам телевізор... Усе віддам, лиш їдь! Відкриєш там собі майстерню, будеш лагодити людям взуття. Оженися» [Тарасюк 2006: 66]) наштовхуються на опір Йвася, який своїм зовнішнім виглядом, погрозами заподіяти собі смерть викликає жаль і співчуття. Трагікомічний характер відтвореної у новелі ситуації поглиблюється в останньому епізоді: нагодувавши Барановського, а потім і Йвася, Ганна звертається до останнього: « – Ось... заший, прошу... – і простягнула старі розтоптані туфлі Барановського. – Міг би й нові купити, артист задрипаний! – зло буркнув Йвасьо, але мешти взяв і запхнув у торбу до бутербродів» [Тарасюк 2006: 69].

У новелі «Ерцгерцог їде!» стосунки героїв – чоловіка та жінки – відтворено через розкриття їхнього внутрішнього світу. В лаконічній та сконденсованій формі письменниця передає почуття жінки до незнайомого чоловіка, який живе у будинку навпроти і за яким вона має змогу спостерігати зі свого вікна. Як і властиво новелістичній формі, у творі відображено один епізод із життя героїв, а їхнє минуле висвітлюється у формі

натяків, подається окремими штрихами. Психологічне вмотивування поведінки жінки, її потягу до незнайомого чоловіка відбувається через розкриття емоційно-чуттєвої поліфонії, у якій домінують почуття самотності й туги: «І безмежна печаль самотності огортала жінку... І туга за чимось неясним, невідбулим чи то в минулому, чи то в майбутньому» [Тарасюк 2006: 47]. Про те, що чоловік також переживає щось схоже на почуття самотності мовиться не прямо, а опосередковано, через розкриття його прагнення завести собаку. Елементи сну, введені у твір, відіграють важливу роль у поглибленні психологізму зображуваного та у сюжетно-композиційній організації художнього матеріалу. Так, сон, який бачить чоловік («ніжне шовковисте щеня лиже рожевим язиком йому груди, шию, обличчя» [Тарасюк 2006: 50]), є не лише реалізацією бажання позбутися самотності, а й розкриває його ставлення до жінки, адже вона «нагадувала йому щеня, ніжне, безборонне, але з яким клопоту не обберешся» [Тарасюк 2006: 52]. Те, що бачить уві сні жінка, визначає паралелізм колізій – сон / дійсність. Відповідно, сон героїні (вона кидається назустріч ерцгерцогу, але він, не зупиняючись, мчить на коні повз неї) знаходить своє втілення у дійсності: від'їжджаючи назавжди з міста, чоловік «раптом побачив, як звідкілясь, із боку, просто під колеса кинулась жінка. Вона ніби хотіла його зупинити. Але чоловік не загальмував, тільки щосили вивернув кермо, і машина, толочачи палісадник, із ревом вирвалась на вулицю із тісного дворику» [Тарасюк 2006: 53].

Наратив від другої особи (в даному випадку «ти» наближається до «я» наратора) у творі «Сюрприз для феміністки» сприяє максимальному розкриттю внутрішнього світу героїні – журналістки патріотичного часопису «Засвіт». Моделювання образу сучасної жінки відбувається через відтворення активної життєвої позиції героїні, котра знаходить у собі сили протистояти життєвим негараздам. Залишивши чоловіка-невдачу й переїхавши з двома дітьми у столицю, героїня намагається зберегти вірність власним пріоритетам – моральності, чесності, патріотизму. Реалії столичного життя пробуджують ностальгію за минулим та переконують у тому, що моральні цінності тепер «не в моді» і що «в столиці – свої розклади, своя калькуляція, свої герої і свої зірки» [Тарасюк

2006: 378]. Семантиці поняття «феміністка» Галина Тарасюк надає іронічного забарвлення. Героїня переконується, що феміністками стають не від доброго життя: феміністками є всі «ображені, принижені, але, головне, – обурені жінки. А їх в Україні – ого-го! Кожна друга! У «Засвіті» теж, окрім Лариси Степанівни, одні *феміністки*. Себто, вдови й розлучені» [Тарасюк 2006: 382].

Очікування героїнею сюрпризу напередодні Нового року є настроєвим епіцентром новели, формує ситуаційну колізію. Руйнування сподівань на новорічне диво, як і крах ілюзій, пов'язаних із переїздом у столицю, сприймається як закономірність жорстокої реальності. У цьому контексті увиразнюються гострі суспільні проблеми сьогодення. Шукаючи роботу в столиці, героїня пересвідчується, що умови життя у сучасному суспільстві в силу різних причин складаються таким чином, що часто доводиться жертвувати власними переконаннями, моральними пріоритетами, покликанням. Так, спрямування патріотичного часопису цілком відповідає професійним, моральним орієнтирам героїні, проте, вона швидко переконується, що «одним духом ситий не будеш» [Тарасюк 2006: 370]. Відтворюючи переживання героїні, показуючи руйнування її віри в силу ідейних переконань, як і в новорічне диво, письменниця акцентує увагу на актуальній проблемі збереження морально-етичних ідеалів, на конфлікті духовних та матеріальних цінностей.

Художня своєрідність образу героїні новели «Дама останнього лицаря» розкривається через сприйняття її оточуючими. Мадам – колишня оперна співачка, а тепер пацієнтка психоневрологічної клініки – не здатна адекватно сприймати реальність, адже живе лише фантазіями та спогадами про минуле. У розмовах із працівниками салону краси, Мадам має можливість відчувати й ще раз пережити минулі події, реалізувати свою потребу в спілкуванні. Зі свого боку, працівниці салону, слухаючи розповіді Мадам про її славне й романтичне минуле, проєктують почуті історії на сьогодення, на свої життєві колізії й роблять висновок про відсутність «лицарства» у сучасному житті.

Спогадами про минуле живе й героїня новели «І жаль за тим, що не збулось». Спогади про давню зустріч, мрії й

сподівання сформували у свідомості жінки образ ідеального чоловіка і «трепетну, як метелик, гірську казку про велике кохання» [Тарасюк 2006: 401]. Дізнавшись про святкування ювілею відомого письменника, з яким колись звела її доля і з яким, як вона вважала, мала духовний зв'язок, жінка наважується прийти на урочистості. Ілюзорний світ героїні руйнується у той момент, коли вона розуміє, що той, про кого вона мріяла довгі роки, не лише не впізнав її, а й не відповідає тому романтичному образу, який витворила її уява: «Боже, де той чоловік, якого я любила все життя? [...] – нервувала жінка, відчуваючи, що... о Боже, насправді майже нічого не відчуває до чоловіка на сцені» [Тарасюк 2006: 401]. Письменниця переконливо відтворює психологічні колізії, акцентує увагу на внутрішньому драматизмі, зумовленому руйнуванням сподівань та ілюзій. Романтичні мрії, ідеалізовані образи поступаються місцем жалю, який відтепер стає домінуючим відчуттям у внутрішньому світі героїні, визначаючи настроєвий епіцентр новели: «Жінці знову стало дуже чогось жаль, а чого?.. Може, себе, молоді, довірливої? Може, його, постарілого, розчарованого? А може, тієї срібної ночі над Черемошем, такої далекої [...]» [Тарасюк 2006: 402].

Художня специфіка образу героїні новели «*Harmonia mundi*» розкривається через відтворення складного психологічного стану, пов'язаного з депресивними настроями, відчаєм. Маючи гроші та квартиру, героїня твору водночас не відчуває взаєморозуміння, доброго ставлення. Важливу роль у сюжетно-композиційній структурі новели відіграє паралелізм колізій: спостерігаючи за трьома жебраками, жінка розуміє, що вони, не маючи житла, одягу, грошей, володіють тим, чого не вистачає їй, а тому є щасливішими за неї: «Гармонія світу і душі – зі світом і з самою собою! От кого вона осіняє Божою благодаттю – покидьків суспільства, найупослідженіших! [...] в злагоді із собою та світом живе той, хто вдовольняється малим, тим, що Бог пошле. [...] Навіщо тоді ці хороми, гроші, коли заздрю останній бомжиці? Коли сама, як послідуца жебрачка, виканючую такий дріб'язок – тільки добре слово, добре ставлення, здавалося б, у найближчої людини?» [Тарасюк 2006: 179–180]. Використовуючи такі засоби психологізації, як самохарактеристика персонажа, монолог-роздум, авторка

переконаливо відтворює внутрішній драматизм героїні, акцентує увагу на потребі усвідомлення і збереження справжніх цінностей людського буття.

У новелі «На Чортовій греблі» емоційно-перипетійний вектор спрямований на розкриття образу головної героїні – Таміли. Маючи двох дітей і чоловіка, героїня страждає від туги, суму, походження яких не може пояснити. Стосунки з Айвазяном, з яким Таміла зустрілася на Чортовій греблі, звільняючи її від туги, сприяють формуванню ілюзорного світу. Захоплення Айвазяном є настільки сильним, що Таміла не зважає на погані чутки про нього, на своє становище, залишає родину і їде за ним в Одесу. Ігноруючи інтуїтивні відчуття («на самім денці її душечки ворухнувся черв'ячок сумніву», «лихе передчуття кліщами стискало її душу» [5, с. 186]), героїня не здатна адекватно оцінити ситуацію. Руйнування ілюзорного світу, під владою якого перебувала Таміла, супроводжується болісним прозрінням та внутрішнім спустошенням: «На душі було порожньо і чорно. Тільки голову свердлила думка, що тепер вона знає про світ і людей усе. Але не знає, як жити далі» [Тарасюк 2006: 188].

Духовний світ героїні новели «Привіт сердечний» – баби Гані – розкривається у контексті трагічної події – смерті її сина Олекси. Моделювання характеру відбувається у критичній ситуації, через вираження суб'єктивного переживання у формі монологу-спогаду. Психологічно вмотивовано письменниця відтворює зміни, які відбуваються з героїнею: відчуження від світу й людей, втрата відчуття реальних часу й простору. Як закономірність баба Ганя сприймає те, що зі смертю сина має завершитися і її фізичне існування. Відтворюючи у пам'яті окремі моменти свого життя, розмірковуючи про те, чому кохаючи Сергія Танцюру, вона вийшла заміж за Карпа, героїня намагається віднайти причинно-наслідковий зв'язок між подіями свого життя: «І біжить перед очима її життя з Карпом [...]. Чого ж тоді той Танцюра із серця не йшов ні в щасті, ні в горі?.. Чого тягне душу до душі так, що й ні встиду перед людьми, ні страху перед Богом? Може, це за любов її грішну, таємну Бог аж на старість покарав її синою смертю ранньою» [Тарасюк 2006: 151 – 152]. Внутрішній драматизм виразнюється на зовнішньо-подієвому плані, проявляється

через момент ситуаційної несподіванки: баба Ганя просить невістку виконати її останнє прохання – передати стару фотокартку та «привіт сердечний» від неї Сергієві Танцюрі. Почуття, яке героїня пронесла через усе своє життя, позначається на внутрішньому світі іншого персонажа – її невістки. Згадавши про останнє прохання свекрухи лише тоді, коли почула про смерть Танцюри, невістка переосмислює своє ставлення до баби Гані, наближається до розуміння нетлінних цінностей людського буття («[...] а вона ж свекруха мамою не назвала, а все бабою та бабою... а вона ж не спитала чи та їла, чи та пила, як їй жилося-велося цілий вік удовицею... може, тільки й щастя того мала, що карточку і любов свою тайну, таємницю свою сердечну...» [Тарасюк 2006: 154]).

В організації художнього світу та в моделюванні жіночих образів новели «День скаженої парасольки» вирішальну роль відіграє художня деталь. Із блакитною парасолькою, яка й виконує роль художньої деталі, визначає настроєву гаму, розширює психологічну характеристику зображуваного, безпосередньо пов'язані події одного дня, які відбуваються з героїнею твору – Євдокією Михайлівною. Так, пригнічений настрій героїні, зумовлений життєвими негараздами та осіннім дощем, змінюється при згадці про парасольку, яка сприймається як «єдина радість і світла плямка в сірості буднів» [Тарасюк 2006: 130]. Втрату парасольки саме у свій день народження Євдокія Михайлівна пояснює як фатальну рису власної долі, адже «скільки себе пам'ятає, жоден її день народження не пройшов нормально, як у людей!» [Тарасюк 2006: 132]. Із втратою парасольки песимістичний настрій героїні поглиблюється, а коло життєвих неприємностей розширюється (повідомлення про те, що син украв у однокласника комп'ютерну гру, запізнення на роботу тощо).

Художня деталь – парасолька – сприяє розкриттю характеру ще одного персонажа твору – Валентини Іванівни, яка підбрала залишену в школі Євдокією Михайлівною парасольку. Через форму внутрішнього монологу письменниці передає психологічний конфлікт: Валентина Іванівна картає себе за скоєне і, водночас, виправдовує: «[...] вона бридувала собою! Бо щойно переконалася, що переступила межу, за якою безповоротне падіння вниз, на дно, в суспільну клоаку... Але

чого це вона нюні розпустила: он країну, народ обікрали і ніхто й вухом не веде. Роблять вигляд, що всі дурні, лиш вони розумні. І ніхто не вішається, не стріляється, не мучиться» [Тарасюк 2006: 135 – 137].

Отже, через моделювання жіночих образів, відтворення оригінальних характерів, Галина Тарасюк здійснює глибокий соціально-психологічний аналіз сучасного життя, розкриває суспільні, морально-етичні проблеми. Художня своєрідність жіночих образів у аналізованих творах полягає в їхній неповторності, психологічній вмотивованості, єдності реалістичних, трагічних, іронічних констант. Письменниця виявила своє знання і розуміння психології й характеру жінки, вміння моделювати внутрішньо-психологічні колізії, художньо відтворювати жіноче світосприйняття у координатах суспільних, родинних, особистих стосунків.

Література: *Тарасюк 2004* – Тарасюк Г. Дама останнього лицаря: Новели. Оповідання / Г. Тарасюк. – Чернівці: Місто, 2004. – 216 с.; *Тарасюк 2009*: – Тарасюк Г. Короткий танець на Віденському балу. Новели / Г. Тарасюк. – Бровари: Видавництво ПП «МН ТРК «Відродження», 2009. – 222 с.; *Тарасюк 1997*: – Тарасюк Г. Любов і гріх Марії Магдалини: Маленькі романи; новели; поезія / Г. Тарасюк. – Чернівці: Облдрук, 1997. – 384 с.; *Тарасюк 2007*: – Тарасюк Г. Мій третій і останній шлюб: Роман, новели / Г. Тарасюк. – Бровари: Видавництво ПП «МН ТРК «Відродження», 2007. – 192 с.; *Тарасюк 2006*: – Тарасюк Г. Новели: Проза / Г. Тарасюк. – Бровари: Видавництво ПП «МН ТРК «Відродження», 2006. – 416 с.; *Тарасюк 2006*: – Тарасюк Г. Янгол з України: Маленькі романи, новели / Г. Тарасюк. – К.: Либідь, 2006. – 432 с.

Федосий Елена. Художественное своеобразие женских образов у новеллах Галины Тарасюк

В статье рассматриваются особенности моделирования женских образов в новеллах Галины Тарасюк. Выясняется специфика раскрытия женской психологии, духовного мира; анализируются внутренне-психологические конфликты в контексте разных сюжетных ситуаций.

Ключевые слова: *внутренний драматизм, конфликт, новелла, образ, ситуация.*